

Geloof in mij en ik zal in U geloven / Maria.

1.

Doodstil valt het licht door de gebrandschilderde ramen van het Herenhuis aan de Nieuwe Gracht naar binnen. Er klinkt een stemvork, de tonen worden gegeven en een volle vierklank ontstaat. Enkele weken eerder kwam ik aan bij het conservatorium. Ik was hier nog nooit geweest, maar wist als vanzelf de weg. Ik zou auditie doen voor een vocaal ensemble geheten Encore; een 'triple kwartet', bestaande uit drie sopranen, drie altten, drie tenoren en drie bassen. Een soort coven van dertien mensen, de twaalf zangers en de dirigent. Alleen niet met het doel om magie te bedrijven, maar om te zingen. Bij de tenoren was er nog één plaats vacant.

Ik had een goede stem en kon goed zingen. Mooi en hoog als een echte tenor. En die een tenor was wat ze zochten bij Encore. Quinten, de dirigent, gaf hem een hand.

'Ga rustig zitten', zei hij, 'want ik zie dat je gespannen bent.'

Het was een mooie nazomer met lange avonden die meestal op het terras van een of andere kroeg werden doorgebracht. Encore had een ludiek idee

bedacht. Als we nou eens met z'n allen ons opsluiten voor een week en dan een bepaald repertoire instuderen. Vervolgens een uitvoering geven in de Pieterskerk. Er was nogal wat zoekwerk nodig om te kijken of de Pieterskerk wel in september nog plaats had. Wat het repertoire zou moeten zijn en waar men ging repeteren. Totdat uiteindelijk Marnix, de hoogleraar zei, 'we kunnen wel bij mij thuis repeteren. Mijn woonkamer is groot genoeg en er staat een piano. Bovendien is het huis fraai gelegen en kunnen we 's avonds de stad ingaan.'

Zo gezegd, zo gedaan. Encore ging een repertoire van drie verschillende missen en de O-antifonen van Herman Strategier instuderen. De missen waren Messe in F-dur van Joseph Friedrich Hummel (1841-1919), de Missa Brevis van Ton de Leeuw, 4-vocum inæqualium, Missa Brevis in d, KV 65 van Wolfgang Amadeus Mozart en de 'Mis voor dubbelkoor' (1922) van Frank Martin.

Het was het hoogtepunt van z'n leven. Het zingen bij Encore en de uitreiking van de bul in het academiegebouw. Dit Academiegebouw (Domplein 29) was een geschenk van burgers, stad en provincie bij het 250-jarig bestaan van de universiteit in 1886. Het gebouw kwam uiteindelijk in 1891-'94 tot stand. Het is

opgetrokken in de zogenaamde neorenaissancestijl. Twee haakse vleugels met een diagonaal in de hoek geplaatste ingang, vormen de toegang tot een complex op onregelmatige plattegrond. In dat complex zijn ook het Groot Kapittelhuis en het claustrale huis Achter de Dom opgenomen. In de voorgevel heeft men rijke neorenaissancemotieven verwerkt. In de reliëfs vindt men het embleem van de universiteit met de tekst 'Sol iustitiae illustra nos' (Zon der Gerechtigheid verlicht ons).

2.

We gaan buiten wonen, zei Marnix hoogleraar taalkunde aan de Universiteit Utrecht. Kort tweed jasje met ribfluwelen broek en een baardje. Geheel en al alternatief.

'Heb je het gehoord', zei zijn vrouw Martine kort donkerblauw mantelpakje, geblondeerd en hakjes. De beide kinderen Heleen en Bas luisterden maar half. 'Alweer zo'n maf idee van hun ouders.'

'Laatst hadden ze een voettocht door Patagonië moeten doen.'

'Nu kwam het volgende idee eraan.'

'Een wat!', zei Heleen.

'Een tweede huis.'

‘Wat moeten we daar doen?’

‘Het is hier toch al goed genoeg.’

Maar er werd wat gepraat over wijngaarden en de oogst in het najaar.

‘Kom’, zei Marnix, ‘ik pak de prospectus erbij’: Het huis heet Ulvend 3 en is een bakstenen woonhuis met verdieping onder een met pannen belegd zadeldak, dwars ten opzichte van de straat gelegen. Hierbij sluit een tot woning verbouwde vakwerkschuur aan. Samen vormen zij een haakvormig complex, gelegen aan een tot tuin omgevormde voormalige hof. Het woonhuis heeft tweelichtvensters op de begane grond (met diefijzers) en op de verdieping. Inwendig bevindt zich een in baksteen uitgevoerde uitgevoerde, tongewelfde kelder. De tussen wanden van het woonhuis zijn van leem. De schouwen staan tegen de eindgevels. Op de poortlatei van het vakwerkhuis is het jaartal 1867 aangegeven, wat op herstel wijst. Aan de straat heeft een bakhuis gelegen.

‘Stop maar met al die details’, zei Heleen.

‘Het zal wel goed zijn.’

‘Ik ben weg, ik ga de stad in, shoppen.’

‘Die informatie hebben toch alleen maar doorgekregen van de makelaar’, zei Martine.

‘Wat is daar zo bijzonder aan?’

‘Ik zie ons al zitten in, hoe heet dat, Ulvend.’

‘Helemaal aan het einde van de wereld.’

‘Het ligt tegen de Belgische grens aan, beter gezegd de Voerstreek.’

Veel dichterbij kon hij voorlopig niet komen.

‘Het is er erg rustique’, volgens de makelaar.

‘Dus jullie hebben het huis nog niet eens gezien’, zei Bas.

De benjamin van de familie.

‘Leek ons wel nostalgisch’, zei Martine voor de neus weg.

‘Ik wil wat gaan doen met wijn, wijngaarden.’

‘Het schijnt er een uitstekende omgeving te zijn om dat op te zetten.’

‘Nog even naar de Oude Gracht, naar Sous de soleil, wat wierookstokjes kopen’, zei Martine en weg was ze.

‘Wat is dat nou weer voor een maf idee om een tweede huis te gaan kopen in zuidelijk Zuid-Limburg, zeg maar België’, zei Bas tegen zijn vader.

‘Moeten jullie het geld opkrijgen.’

‘We zijn van plan om als we met pensioen gaan om daar definitief te gaan wonen’, zei Marnix.

‘Het is een investering in de toekomst.’

Daarmee was het gesprek beëindigd.

3.

‘Moet je horen’, zei Marnix vol vuur, ‘wat ik gevonden heb over Ulvend’.

Marnix was een meester in het aanboren van moeilijk toegankelijke bronnen en het boven tafel halen van voor een ander onbereikbare informatie. Daarvoor was hij ook hoogleraar: Ulvend, ook ‘Op Ulvent’ genoemd, is een gehucht in één van de zuidelijkste puntjes van Nederland. Afgeleid van ‘Ol’ of ‘Ul’ wat ‘natte bodem’ betekend. Het suffix ‘vend’ heeft niets te maken met de uitgang ‘einde’, ‘eng’, ‘ing’ of ‘end’ in de betekenis van ‘afsluithek’ of ‘valder’, maar is waarschijnlijk afgeleid van ‘veld’. Komende van Noorbeek (130m. NAP) liggen links twee Nederlandse huizen, die onder de gemeente Margraten vallen en rechts vijf Belgische, vallend onder de gemeente Voeren met de naam Ulvend (220m. NAP). Geheel Ulvend is aangesloten op het Belgische electriciteits en waterleidingnet. Als tegenprestatie houdt de gemeente Margraten in de winter de wegen sneeuw- en ijsvrij. Er schijnt een oude heerbaan door het gehucht te lopen die zich hier vertakt naar Schilberg en de Plank. Op heldere dagen kun je ver kijken vanaf dit hoge punt boven op de waterscheiding van de Noor en

de Voer. Je ziet dan Luik, Maastricht, Tongeren, Geleen en zelfs de oude steenbergen van Zwartberg. Buiten de gebruikelijke wandelaars en fietsers is Ulvend ook bij motorrijders in zwang, vanwege de mooie bochtige afzink naar St. Maartensvoeren. Er is een kapelletje van O.L.V. van Banneux uit 1960, geheel uit beton. Vlak naast de onvermijdelijke grenspaal uit 1848 tegen. De fundamenteën van de huizen zijn opgetrokken uit silex (vuursteen) dat ter plaatse voorkomt. Hier bovenop vinden we meestal bakstenen muren, maar af en toe is een muur ook geheel opgetrokken uit silex. Behalve één van de Nederlandse huizen, gedeeltelijk opgetrokken uit vakwerk, zijn alle huizen in Ulvend zo gebouwd. Dit vakwerkhuis is opgetrokken als woonhuis in witgeverfd baksteen met Maasland-rennaissance-achtige ramen. Ulvend is het prototype van een boerderijgehucht, op de zuidelijke flank van het zacht golvende plateau tussen het Voer- en Gulpdal. De gunstige voorwaarden voor landbouwactiviteit hebben waarschijnlijk opgewogen tegen het feit dat grondwater enkel via diepe putten bereikt kon worden. Ulvend ligt net ten zuiden van de sedimentatiegrens van de Pleistocene Maas, de zogenaamde 'bergrand'. De bodemsoort van

Ulvend is löss met op de hellingen rondom het gehucht het zogenaamde 'Vuursteen eluvium'. Vandaar het vele gebruik van silex in de fundering van de huizen.

In Ulvend en het nabijgelegen Sint-Martens-Voeren maakte men gebruik van silex als bouwsteen. De kerk of de kerktoren van Sint-Martens-Voeren was opgetrokken uit silex. De kerken van de dorpjes Weerst, Bolbeke en Beerne waren opgetrokken uit kalksteen afkomstig van een groeve bij Visé. Daar tussenin bouwde men met kolenzandsteen. De meest frequente steen die men in deze contreien gebruikte. In Nederland ging de bouwsteen over in vakwerk en verderop in Kunrader en Maastrichter krijt.

4.

Maar ze waren er nog nooit geweest. Tijd om te gaan kijken. Ze maakten zich los van hun huis aan de Nieuwegracht. De Nieuwegracht is een van de bekendste grachten in de binnenstad van de Nederlandse stad Utrecht. Het is ook de naam voor de twee straten aan weerszijden van deze gracht. Karakteristiek zijn de vele monumentale grachtenpanden, de werfkelders, werven met bomen, en bruggen.

Zoals de naam al zegt is de Nieuwegracht nieuwer dan de Oudegracht, de bekendste gracht in Utrecht. De gracht werd tussen 1390 en 1393 samen met de Kromme Nieuwegracht, de Drift en de Plompetorengracht gerealiseerd door een weinig bebouwd gebied binnen de stadsmuren, waarschijnlijk om de ontwatering van het gebied te verbeteren als voorbereiding op de aanleg van de bebouwing. Het westelijk deel van de Nieuwegracht tussen de Pausdambrug en Paulusbrug had tot 1890 de straatnaam Runnebaan. Deze straatnaam wordt gerelateerd aan de rivier de Rijn die in vroegere eeuwen hier door Utrecht liep. De straatnaam bleef ook na 1890 in de volksmond nog in gebruik.

Net als de Oudegracht heeft de Nieuwegracht vrijwel over de hele lengte de voor Utrecht zo typerende werven en werfkelders. Alleen de oostzijde van het meest zuidelijke stuk, naast het Servaasbolwerk, heeft geen bebouwing en ook geen werfmuur of werven. De oever loopt hier door middel van een talud af naar het water van de gracht. Waarschijnlijk zijn de werken hier nooit volledig voltooid. Ook andere stukken werf zijn alleen voorzien van een muur maar hebben geen werfkelder.

Ze namen de A2 richting zuiden.

‘Afslag Gronsveld moet je hebben’, zei Bas tegen Marnix die de auto bestuurde, toen ze Maastricht waren gepasseerd.

‘En dan via het Savelsbos richting Noorbeek.’
Marnix deed wat er van hem verlangd werd.

‘Nu even de weg vragen’, zei Bas.

Martine vroeg de weg aan een jongeman die toevallig kwam voorbij lopen.

‘Dan moet je via Vroelen, een buurtschap van Noorbeek, gaan, vrij vertaald ‘het bos van de heer’’, zei de jongeman, ‘en dan boven rechts en dan kom je vanzelf in Ulvend.’

Na het plateau op te zijn gereden zagen ze in de verte enkele huizen.

‘Nu wordt het spannend’, zei Heleen.

‘Ik ben benieuwd wat we aantreffen.’

‘Het zal wel loslopen’, zei Martine.

Ze kwamen langs de carréboerderij van Ulvend 1 en stopten voor het pand Ulvend 3.

‘Dit moet het zijn’, zei Marnix.

‘Kijk maar naar die typische vakwerkschuur.’

‘Die moet nodig worden opgesnapt’, zei Bas.

‘Inderdaad’, zei Marnix, ‘daar is nog wat werk te doen.’

Het woonhuis zag er fraai uit.

‘18e eeuw’, mompelde hij.

Al snel kwamen de buren kijken naar, niet het huis, maar de nieuwe bewoners. Het waren allemaal gemoedelijke Limburgers. Ik weet wel iemand in het dorp die de vakken van het vakwerkgedeelte opnieuw kan vullen, zei een medebewoner die zich Frans noemde. Hij trommelde iemand op met naam Baer en die vertelde het volgende verhaal: 'De wanden van het vakwerk moesten worden gedicht met vlechtwerk, dat vervolgens werd dichtgezet met stroleem. Het beste vlechthout dat hiervoor wordt gekloofd, gebeurt met een snoeibijl door de twijg onder licht druk te splijten. Al vanaf de 18^e eeuw zien we dat de gekloofde vlechtstokken plaats maakten voor rondhout, dat bestond uit olmen- essen- of zelfs populierenhout. De stroleem staat uit een mengesel van 80% stro en maar 20% leem. De rest van de substantie bestond uit een bijmenging van kalk. Alles aangemaakt met water en een scheut gier. De kalk had een functie als bindmiddel, met als bijkomende eigenschap dat het de geur van de gebruikte urine enigszins neutraliseerde. Het water diende eenvoudig om het stroleem voldoende verwerkbaar te maken. De urine tenslotte, toegepast in kleine hoeveelheden, bevatte ureum, dat niet alleen de droging van de leem enigszins vertraagt, maar samen met het

water zorgde voor een vettig huidje. Dat huidje was vrij waterbestendig, wat inhoudt dat en goed aangebrachte vulling lange tijd zonder extra bescherming standhoudt.

Na dat grove werk moest met een plakspaan de massa gelijkmatig tot een valk gestreken worden, waarna een afwerking kon volgen. Die afwerking bestond uit het aanbrengen van een deklaagje, dat bestond uit fijn gezeefde leem vermengd met fijn hooi of gehakt haar, meestal paardenhaar. Ook hieraan werd weer kalk als bindmiddel toegevoegd.

In het algemeen was het witten van huizen een vrijwel jaarlijks terugkerende zaak. Daarnaast zien we dat er ook 'geblauseld' en 'gegeelseld' werd. Het blauwselen bestond aanvankelijk in witten, waarbij aan de kalk een beetje ultramarijn werd toegevoegd. Dat had als effect, dat het wit witter leek.'

Marnix zette hem aan het werk en verder gingen ze kijken naar de weilanden die ze bij het huis hadden gekocht.